

פרוטוקול מס' 44 / א

מישיבת ועדת הכספים, ביום ג', כו' בטבת תשט"ז 10.1.56
בשעה 09.00

- נוכחין:
היו"ר י. גורי	א. הרצפלד
י. אפרתי	נ. לוין
ח. אריאב	י. ספיר
י. בדר	י. פורדר
א. בהיר	מ. קלמר
ש. דיין	ח. רובין
	ז. סוזאיב

- פוזמנים:
- מר עיל - מנהל כללי, משרד העבודה
 - מר סנה - משרד העבודה
 - מר ארנון - הממונה על התקציבים משרד האוצר
 - ש. סרוקר - משרד האוצר
 - ש. ספיבק
 - ש. בזק

סדר היום: (1) תקציב נוסף להוצאה לשנת הכספים 1955/56 - משרד העבודה

א. גורן

(1) תקציב נוסף להוצאה לשנת הכספים 1955/56 - משרד העבודה

היו"ר י. גורי: בשעת הדיון על התקציב הנוסף פסחנו על התקציב הנוסף לתקציב הרגיל של משרד העבודה, תוך כוונה לאחד את הדיון עם סעיף הסיכון בתקציב הנוסף לפיתוח. עכשיו נחזור לתקציב הרגיל.

י. בדר: מה המצב ב"נשר" ומה הסיבות להחזקת העובדים בחופשה ללא תשלום כי אין תעסוקה להם. שנית, מה האמת על מידת הפיטורים בבת-ישראל? שומעים שבכל תעשייה סוגרים מחלקות, מצמצמים ייצור, מפטרים עובדים; מה הסיבות לכך ומה מציע משרד העבודה לעשות בענין זה, מלבד אותן עבודות הוסכיות חסובות שהוא שושה במסגרת של עבודות ציבוריות?

מ. קלמר: האם לדעת משרד העבודה יהיה צורך להוציא עד סוף שנת הכספים סכום כל כך גדול לתעסוקה, או שמא הוצא כבר סכום כזה; למה נוצל הכסף בענין טיסור קרקע: האם לא ראו זאת בשעת עריכת התקציב הרגיל והאם אין זה טובל דיחוי לתקציב החדש? הוא הדין ביחס ליעור ממסלתי. האם לא היה כדאי מהסכום הכולל להוריד 2 מיליון ל"י ולהוסיפם לרזרבה?

ביחס להכשרה מקצועית, אולי אפשר לקבל אינפורמציה בכתב, כיצד מסודרים סיעורים אלה, ובאיזו צורה. אשר להפחתה, סכום זה היה צריך להיכנס ממסרדים אחרים, אם עבודות אלה לא נעשו ונגרם גרעון של 400 אלף ל"י, מה נעשה במקום זאת?

ב. לוינו:
 האם אפשר לכלול בעבודת דחק הכנת מקלטים ובונקרים בישובי ספר? אם יעור וסימור קרקע נעשים מטעמי תעסוקה הייתי מציע גם זאת להעביר לענין הקמת מקלטים ובונקרים בישובי ספר.

ח. רובינו:
 אני תמה על הצעת ח"כ קלמר, שכמצב זה של תעסוקה הוא מציע להקטין את הסכום ב-2 מיליון. מגמת סאלותי, הפוכה לגמרי: א) פעולות התעסוקה - באיזה טווח מסתלב התקציב הנוסף בתקציב המקורי? כלומר מה הקשר בין 7,400,000 ל"י לבין הסכומים שנמצאים בתקציב הרגיל? ב) האם סכום זה קיים עוד או כבר הוצא; מה עוד עומד לרשות משרד העבודה עד סוף חודש מרץ? ג) מה הם החישובים של שכר העבודה? מה החישוב הכולל של ימי עבודה שהודות לסעיף זה יובטחו עד סוף שנת תקציב זו? מענין לדעת מה המאמצים הקונקרטיים של המשרד להקלת בעיית חוסר העבודה.

היו"ר י. גורי:
 הבינותי שבחדשים אלה אפשר יהיה לתת חמסת אלפים וכמה ימי עבודה, בכל יום - לפי הטבלאות.

י. ספיר:
 לפי הדו"ח הכספי החצי-שנתי נשארו הסנה סכומים מסויימים שלא נוצלו. הייתי רוצה לדעת, לאור הנתונים של חוסר עבודה ועליה במספר המובטלים אם הסכום שלפנינו והסכומים שהוצאו עד היום עולים בקנה אחד.

עבודת הדחק אינה טוהה כלום, מעט מאד; חלק גדול מוצא לדברים שאין להם ערך, ומבחינה חינוכית זה גרוע בהרבה טובמנים. אני רוצה לראות את תפקידו של משרד העבודה בעמידה על המסמר בכל מרחב התעסוקה, ולא כסאני מקבל סטטיסטיקה אני עושה איזה חשבון וסוציא סכומים נוספים לעבודת דחק תחת הלחץ של הרבע. גם אם זה מתוכנן אינני מתלהב מכך. כדאי היה לסמוע סקר על מצב התעסוקה. בחדשים האחרונים חלה ירידה וגני קורא כי מפתרים פועלים בתעסיה זו ואחרת. לעומת זאת אנו עומדים בפני הוצאות הקטורות בבטחון. האם יש איזה מושג מה זה יקיים? לי נראה שהגישה לענין היא יותר מדי פרימיטיבית, ועל כך הייתי רוצה לקבל הסבר.

הייתי רוצה לדעת בהזדמנות זו, מהו המססוס של לטכות העבודה. מצד אחד נדמה שלטכת עבודה זו מססלה עם סמכויות בלתי מוגבלות, ומצד שני זה סוסד שאיננו דואג לתעסוקה ואיננו עומד עם היד על דופק התעסוקה ואיננו מזעיק את הגורמים הנוגעים בדבר. נדמה לי שהלשכה אינה מסלאת את תפקידה.

ש. דינו:
 א) לאן מופנים המובטלים? אני יודע שמדי פעם סולחים מהעולים למרכזי הארץ. כמובן שהמגמה צריכה להיות, להוציא עד כמה שאפשר גם את הקודמים; ב) האם יש ידיעה אם ישנם מובטלים כרוניים, מלפני שנתיים-שלוש, או שהם מסתדרים לאטם. ג) עבודת תעסוקה בחקלאות: איך מסתדרת העבודה בסוסד המסותף, האם ע"י הסוכנות או כמסד עצמאי, ומהו שכר העבודה? עד עכסיו היו שלסה סוגי שכר והם הועלו בזמן האחרון. ד) אין התקדמות בענין הלנת השכר, ועדיין מלינים שכר חדסיים-שלסה. ה) את המתישבים מעסיקים כעת גם בשמירה בתשלום, כמקור לתעסוקה. האם גם תשלום זה נזקף על חשבון המתישב כהלואה המיטבית, או שזה על חשבון המדינה? ו) כמה הוצא לעבודות דחק במסך כל השנה שעברה?

א. הרצפלד:
 יש שיתוף בין משרד העבודה והסוכנות בקשר לעבודת דחק וזה היה לברכה רבה בדרך כלל. בקשר עם המצב המיוחד הסוכנות עומדת להחליט להקציב כספים מתקציבה לעסיית שו חות ובורות על יד הבתים ומתקנים מתאימים יותר ליד בתי-ספר. מקלט עולה כ-10-15 אלף ל"י ואנחנו חושבים לעסות זאת במסגרת של 4 אלפים. משרד העבודה סלווה אותנו יפה כל הזמן בענין זה, וברצוני לשאול באיזו מידה יוכל להעמיד את עצמו לסותפות זו. משרד העבודה צריך לראות זאת כחובה, לעבד תכנית במקביל לתכנית של הסוכנות ושיהיה שיתוף פעולה, כי אין להסאיר משקים במצב כזה. מדובר בערך ב-280-300 יסובים סוג א'.

מ.ר עילם:

אשר לשאלה, אם אין להפוך כספי תעסוקה לענייני
בטחון: הכספים הבאים בחשבון למטרות שונות,
לצערי אינם יכולים להפוך לנושא שבו ייעשו עבודות בטחוניות; כי במידה
סדובר בעבודות בטחוניות של סמס, אלה הם חמרים ועבודה מקצועית בעיקר,
והקושי הוא ביחס לפועלים פשוטים, ורכוזי בעלי מקצוע בסטח זה אינם
באים בחשבון באותם ישובים שבהם יסנה רגישות בטחוניית.

מה שבא בחשבון - במידה שנעשות עבודות בטחוניות מן
המין הפשוט יותר, וזה תואם את ריכוזי הטובטלים, אז מחליפים את
האובייקטים האחרים ומעמידים כח אדם בדרך המקובלת לצורך עבודות אלו.
בתנאים של היום זה משפיע לטובת ענייני הבטחון רק בטיעור של כטה מאות
איש בלבד, ואילו מרבית מחנה הטובטלים אינו יכול לבוא בחשבון לדבר זה.

מסדר העבודה קבע, יחד עם הסוכנות, מתאם מיוחד
והוא מתאם עכשיו גם את הגורמים הבטחוניים לגבי קביעת הפעולות הבטחוניות
שיש לעשות; והפעולות הבטחוניות המחייבות מעטה הם מקלטים, חפירת
תעלות הגנה וכו'. החלק של המקלטים - וזה הנושא סדובר בו עכשיו -
אינו בא בחשבון, כי זו עבודת חמרים רבה ובעלי מקצוע. החלק של החפירות
יכול לבוא בחשבון, אבל אין טעם לעשות חפירות באיזורים שטוחים של הארץ
לקראת החורף בו בזמן שאפשר לעשותן תוך ימים מעטים בכוח אדם מוגבר,
כשהדבר יצטרך להיעשות; בכונן זה נעשו סידורים של ריכוז כלי עבודת-יד,
על מנת לאפשר ביצוע העבודה בזמן הצורך.

באיזור ההררי, שם יש לעשות את החפירות במועד
הרבה יותר מוקדם מכפי שמסערים את הצורך, ובנדון זה המסקנה היא שאלה
ייעשו עכשיו - אבל פה מתקשים בצד התקציבי, וכוח האדם - פרט לאיזור
ירושלים, שכמעט כל הפועלים כאן מאומנים בעבודה של טיפול בטלע - בדרך
כלל אינו מאומן בכך והבעיה היא בעיקר תקציבית.

מכל מקום, כל מה שניתן להפנות בכוח אדם רגיל,
לפי מקומות הימצאו, ואם באיזור יש עבודה אקטואלית לטובת ענייני בטחון -
מקדישים כוח אדם כזה, וזה מקל על הגורם המבצע את העבודה הזאת, שאיננו
צריך להשקיע את החלק הזה בכסף. זה דבר אלמנטרי, ופה אין צורך בשידולים.

אשר למצב העבודה, בעצם יכולתי להזכיר לחברי
הועדה - אילו היתה רציפות בין ועדת הכספים בכנסת השנייה ובכנסת השלישית -
את הדיון שהיה בנושא הנדון לקראת התקציב הזה. נשאלתי אז שאלה עדינה
על-ידי כמה חברי הועדה: אם הסכום שנוצא בתקציב לצורך התעסוקה יש בו
כדי לכסות את הנדרש למטרה זו לכל השנה. והיתה שאלה שניה: האם בכוח
הסכום המסומן יש אפשרות לפגוש את ענייני התעסוקה לקליטת העולים החדשים
שבאים ואשר יבואו במרוצת השנה.

במידה שאני בא לריר סעיף תקציבי לפני ועדת
הכספים אינני מייצג את משרד העבודה ואת תפיסתו בעניין זה, אלא מייצג
כאילו את האוצר; וכמסביר את העניין מבחינת ההצעה של האוצר לא יכולתי
לתת תשובה על השאלה שנשאלתי. במידה שבכל זאת נלחצתי ונשאלתי אם בכל-
זאת זה מסדר את העניין, הסיבותי בשלילה - שאין בכך להשלים את הנושא
לכל שנת 1955/56, בפרט כשזרם העליה שהוגבר לא נלקח בחשבון במידה שלמה.

ואסננס כך התפתחו הדברים. באותו זמן היתה קליטת
העולים, שהחלה באוגוסט-ספטמבר 1954 בזרם של 2500-2000 עולים לחודש;
בספטמבר המספר היה 3500 ובאוקטובר-נובמבר - 5000, ובדצמבר שוב 3500.
כלומר הזרם שהוגבר, לפי סיקולים והחלטות מוסמכות, ברור שהוא חייב
פעולה בכונן זה. ברור שמוסננט זה הוא הגורם הראשי בכך, שהסכום שהונח
לפני ועדת הכספים בשעתו והוחלט עליו בכנסת בחוק התקציב, לא היה בו
כדי לכסות את הנושא אלא רק בחלקו.

י. ספיר:

האם יש מושג, במסך החדשים מסרף בשנה שעברה עד
היום, כמה מן העולים עברו להתישבות חקלאית,
יטירות או כעבור זמן קצר, של ימים, ואיפה נקלטו ולאן הרעברו כל שאר
העולים.

סדר עילום:
ברור שזו היתה סיבה ראשית, אבל היו גם סיבות אחרות של התפתחות מצב העבודה, סגרמו לכך כי הסכום שהוקדש למטרה זו לא היה בו כדי להספיק; ולכן היה הכרח לתבוע סכום נוסף והוא אטר מונח לפניכם.

העליה, מאז אוגוסט 1954 ועד הרגע הזה - ואני מקווה שכל כמה שהיא תוסיף לבוא בחדשים הקרובים או בתקופת 1956 לא יחול בזה שינוי והיא תופנה באחד מסני כוונים: או להתחייבות או לאיזורי פיתוח ואילו למרכז הארץ לא יובאו עולים. אין מכאן מסקנה שלטרכז הארץ לא באים עולים, כי יש גם מידת מה של עזיבה מן המקומות שבהם מסמנים את האזטטים, ומסתננים לתוך האיזורים המאוכלסים ואפילו למקומות קטים מבחינת תעסוקה. ההסתננות אינה סביעה כעת ליותר מ-10% ואולי אפילו קצת פחות קצת. ברור שבטוח זה יש שינוי סכריע מבחינה זו, ומלבד שחומר העולים הוא בדרך כלל בעליה מצפון-אפריקה חוטר מאד חשוב, ולפעמים גם מצויין, הרי עצם הדבר שמפנים אותו הפנייה נכונה, הרי הסיכוי להפיק תועלת מבחינת צרכי הארץ הוא סיכוי רציני יותר.

מתוך 15-17 חדשי קליטה מחודשים, בערך כשני שלישים מן הזמן הזה הופנו לצד ההתיישבות טרביית המטפחות ורק שליט היה מופנה לאיזורי הפיתוח. מזה כמה חדשים התחלף היחס ואפילו למעלה מזה. הסיבה היא פטוטה: ההזדמנות להפנות להתחייבות בכוונת שני דברים - א) בכוח העבודה השליטית שהיתה מזה כמה שנים, כל סגות העליה בהתיישבות, טביטובים החקלאיים היו עזיבות גדולות, זה אולי יסביר אחל כך מדוע איטול המעבורות עוד לא הדביק את המטרה. היו אלפיים ויותר מקומות פנויים בכפרים שקמן בטרם באה העליה הזאת, היו בתים ומסקים במצב התפתחות שונה, ולראשונה הופנו העולים לשם כדי למלא מחדש את הכפרים, מלבד הקטיים של מיזוג עדות וכו', תהליך זה היה בדרך כלל חשוב וקלע למטרה. לצורך הקליטה ב-1956, למסלן למרות שהוסיפו עוד הרבה מאד נקודות התיישבות ובתים, חוטבים שבמסך 1956, כדי להביא עולים יטר לכפר בלי יסוד כפרים חדשים, אפשר להיסען על מציאותם של קרוב ל-300 מקומות פנויים או שיתפנו כתהליך טבעי של טלקציה והסתגלות.

שנית, כל הכפרים החדשים שהוקמו בארץ במסך 1955, כמעט כולם תפוסים כבר על-ידי מתישבים, גם אם הבתים לא היו בנויים. כלומר, טצד זה פעל בתור קו ראשון, וידוע מה ערכה של ההתיישבות מבחינת פיזור האוכלוסייה.

בראשונה, כפי שאמרת, הופנה שליט לאיזורי פיתוח; באחרונה היחס זז לחצי, לסני שליטים, וכרגע זה עומד כבר כמעט ב-80% לאיזורי פיתוח. זה קודם כל הקו הצפוני של הארץ, הגליל, וכל דרום הארץ למטה מקו גדרה. בצפון הארץ, במוטג איזורי פיתוח כלולה גם יודפת, קרית-טמונה, חצור ומגדל-העמק. אני מקווה שבקיץ הבא נצרת עצמה תופיע כמקור קליטה, אבל לפי טעה מבואות נצרת - מגדל-העמק; זה ישוב נחמד וגם כח האדם שם טוב. מה שחסר לו, זה קצת חיזוק באלמנטים חרסתיים, ואז אפשר לחטוב שהישוב יוכל אפילו לגדול.

דרוטה מזה אנחנו באים לקרית-טלאכי (ישוב בקרבת קמטינה), שסם יש גם כן יחידת ישוב כמו במגדל-העמק. ישוב בריא ויפה ומועסק תעסוקה טבעית ברוב ימות הטנה, פרט לעונת החורף, בעבודה חקלאית וקצת חרסתיית. למטה מזה באה מגדל-אסקלון, כישוב קולט; סדרות - יחידת ישוב חדשה. כלומר, מין פורטציה של מרכז איזורי, של קפצת ישובים חקלאיים עם כמה אטריבוטים של ישוב כולל ומגבט לעצמו סירותים או הנאות מסביב לישוב חקלאי. בהמסך - אופקים, בגוט מרחבים, באיזור כביט הרעב. ואחרי זה כפר ירוחם ודימונה (כגוף טחיל). באר-טבע היא מרכז גדול של קליטה טבעית ויפה. וכן הפורטציה החדשה שהיא בבנין, קרית-גת.

כן יטנו הרעיון של העיירות, ובטנה הקרובה עומדות לקום לפחות עוד שתיים; אחת בטם עזתה, בקרבת טער-טובלים וטרטראות והטניה בגליל, בצת, בקצה הסמוך לגבול הלבנוני. הכוונה היא כי כל היטובים האלה בהתפתחותם, יטפקו כוח אדם לעבודות פיתוח סונות באזור. גם ענין תרטיחא מאי טתבקט, כי יש טם גרעין, בתרטיחא היטנה, והוא לא יחזיק מעמד אם הענין לא יתקדם. יש טם קטיים של ריכוז קרקע והענין אינו פטוט

י. ספיר:

מי הוא המוסד המתכנן, הקובע והמרכז?

מר עילם:

הדבר קם כתוצאה מפעולה מתואמת של אגף התיכנון של משרד הפנים ואגף התיכנון של משרד העבודה, בסילוב הגורמים הכלכליים והתעסוקתיים של זרועות אחרים. היסודיים החדשים אינם חוזרים על אותו פתרון שהיה ליסודיים הוותיקים, אלא הנטייה היא לרכז. במועצות אזוריות את השרותים הכלליים: מרפאה, מאפיה, בית ספר, מוסכים, קירור, כדי שימצאו את פתרונם בצורה מרוכזת; מה גם שכל זה מוכרח להיעשות בעבודה סכירה. שכחתי להזכיר את בית סאן, שגם היא מתפתחת כאותה צורה.

אילו יכולנו לחזק את התפתחות הזאת בתוספת ערכים כלכליים כמו תעסיה - לא זו הכבדה, אלא דברים לא מורכבים - אילו היינו יכולים לפזר למקומות אלה יחידות תעסוקתיות טובות, היינו מחזקים בזאת תהליך התהוות יחידות יסוב בריאות, קולטות עליה, ההופכות לעמדות בעלות ערך מן הצד הבטחוני, הכלכלי וכו'.

כל הפורמציות הללו שהוקמו - והן הוקמו בספקו לציה מחשבתית בלבד, ולמעשה כיצירה מלאכותית מתחילתה ועד סופה, - הרי כל המלאכותי הזה חי חיים טבעיים, והדנה יצירות טבעיות מתנהלות באופן מלאכותי. יסודיים אלה מגיעים במסך הזמן ליחידות בנות כמה אלפי נפשות, כמובן עם כל מה שמסתמע מכך לגבי שרותים. כמובן, גם שלוחות שלחניות צריכות ללכת לשם. זה חלק מהפילוסופיה של פיזור האוכלוסיה וזה דבר המשעין את עצמו על הנעשה והופך גם מסענת למעשה.

לגבי היסודיים הנושאים שהשתקעו האם היהודים ב-49 - 1948, בתהליך של 1950/51 וגם 1952, של הפנית מפעלי תעסיה במחשבה מכוונת, הגענו לתוצאות הבאות: מפעל יובל-גד במגדל-גד. לבאר-שבע הופנו שני מפעלים גדולים ומספר מפעלים אחרים, וזה העמיד אותה על רגליה. רמלה - על-ידי בית חרושת "נטר"; בית-חרושת "שמסון" לגבי בית-שמסון; "אליאנט" לגבי חדרה; "איזאסבסט" ו"מולר-די" לגבי נהריה; מפעל הסוכר לגבי עפולה; מנועים וטלפונים בלוד. כל אותו תהליך של הקמת ביתני תעסיה והפנייתם לאותם האיזורים - כל זה יחד נתן מעט לאותה קבוצת יסודיים שהיתה אז בראשיתה, וכיום יסודיים אלה גדלו והתחזקו. לרוע המזל אין באמתחתנו מפעלים שאפשר להפנות אותם בזמן הקרוב לשם ובדרך זו לחזק את ההתפתחות מלמטה. יש לנו עוד יצירה אחת, בדמות אור-עקיבא, שהיא טובה מכל הבחינות אבל לא נתהוו שם צירופי פרנסה ותעסוקה לסרות מרכזיותה, ואני מקווה שבקיץ זה נמצא שם שני מפעלים בעלי חשיבות, עובדים. לפי שעה יש שם שכונה של כחמס מאות פועלים.

מצב התעסוקה בדרך כלל הוא חמור כל הזמן במרכזי הארץ. היה זמן שהסתעסעו בתקוה, שאפשר יהיה להזיז מהם לאיזורים הפיתוח ולהתייבבות. התהליך ההתייבבותי לקח קצת מהמעברות שליד היסודיים הגדולים, אבל בהמשך זה נעצר. אין טעם לכלכל את העניינים עם המובטלים כיום, שיושבים באיזורים המאוכלסים בצפיפות, ולהגיד להם: קומו ולכו לגליל ולנגב; כי אז צריך יהיה לומר ליושבים במרוקו: שבו בביתכם. מכל מקום, הארגומנט שהיה קיים אתמול, להגיד לאיש שיושב לא באופן בריא על-יד פתח-תקוה וחולון: לך לשם כי שם יש עבודה - היום אינך יכול להגיד לו זאת, כי הסכנה היא שטא באמת ירצה ללכת ולא תוכל להשתמש בזה.

אין ספק שבזמן האחרון יש התפתחות בריאות בהלכות התעסוקה בארץ, על יסוד ההתפתחות החקלאית והופעת גידולים חדשים ויצירת עונות עבודה חדשות תחת העונות הסתות בעבר; והכותנה והמסנים שימשו הזדמנות - אמנם לעונה קצרה - במשך זמן מה. תעסוקה היא תוצאה של כמה צירופים של הזדמנויות טבעיות של המסק להעסיק עובדים.

היו"ר י. גורני:

הסירוב ללכת לעבודות אלו התפשט על שטח רחב או מצומצם?

מר עילם:

הסירוב הוא, להעתיק למקומות. לא נתקלנו במשך כל השנים בסירוב ללכת למרחקים ולעבוד. את

העבודות הראסונות של סלילת כביסים לבאר-טבע עשו פועלים מלוד ומרמלה. אין סאלה של קוטי לרכז כוח עבודה בלתי-מקצועי במרכז הארץ ולאלוח אוחו לעבודה במרחקים, אלא שזה רק אינו בריא. הבעייה היא להעתיק את מקום המגורים ולא ללכת לעבודת ארעי.

בפילו סופייה פטוטה, כלכלית-ממלכתית-בטחוניית, אם רוצים סנימוקי תעסוקה להקדיס אמצעים כדי להעסיק טובטלים, תמיד יהיה נכון לעשות כל עבודות שהן במרחבי הארץ ולא במרכז. כי בהיותי עושה אותן במרחבי הארץ אני גם עונה לבעיות פיתוח של אותם המרחבים ויוצר אטרקציות לאותם האנשים להסתקע שם. כלומר, במקרה זה אני מקדם את הפיתוח, ואילו במקרה ההפוך אני מקדם את הנוחיות. זו בעייה סאד מורכבת, שמתלבטים בה כל הזמן.

התעסוקה היא תוצאה של עבודות טבעיות, שהמסק בשלבים טובים צורך כוח אדם מאומן ובלתי-מאומן. שנית, הזדמנויות הנובעות מתקציבי הפיתוח. ולאחרונה - במידה ששני אלה אינם עונים באיזור או אינם עונים בעונה טטויימת למצב שוק העבודה, יש ענין להיכנס למה שאנחנו קוראים: ווטות התעסוקה. כלומר, ליצור עוד איזו שהיא הזדמנות, יזומה מלכתחילה לצורך זה. כמוכן, במידה שיוצרים תעסוקה לצורך עצמה, דואגים לכך שבראש וראסונה האובייקט יהיה בעל-ערך ככל האפשר, וקיייה עמו כדי להעסיק את האנשים באיזה ספיח בהמשך הזמן ולא רק באותו מעשה סכבר עושים אותו.

הנה, לדוגמה, עקירת פרדסים בטושים ומוזנחים זכתה בזמנו לבקורת קשה. למרות שלא היה לה יסוד.

י. ספיר: היו מקרים שעקרו פרדסים במקום לסקמם, כדי ליצור תעסוקה.

מר עילם: במה שנעשה על-ידי מסרד העבודה בתחום זה של עקירת פרדסים מוזנחים, אין לציין טום מקרה כזה. בכל מקום ועדת מומחים יצאה לטטח ובדקה. כל אותם טטחים הפכו לטטחים המצוינים, המניבים ירקות, כותנה, בוטנים וכו'. כל טטח שמסרד העבודה עקר בפרדסים בטושים ואחרים - כל טטח כזה הוקדס לייצור חקלאי במלואו. אין זה אומר שלצורך סיכון לא נזקקו - על פי רוב לא מסרד העבודה - פה ושם לטטחים שאנשים פרטיים או גופים החזיקו בהם. במקרים הללו אפילו לא נהנו הטובטלים בלסכות העבודה, אפילו במלאכת העקירה.

הכסרת קרקע: העובדה שאנחנו בכל זאת רואים כמה וכמה טטחים, שבמקום סלעים בתגלה צבע אחר של אדמה ועושים עליה משהו - זה חלק מאותם הדברים שנקראים עבודות דחק. רואים זאת בפרוזור ירושלים ובגליל. זו לא רק אסטטיקה, אלא זה הופך למשהו מפורנס. הוא הדין בענין שימור הקרקע.

כשם שלא מדוייק ומאד לא נכון לומר שכל הפעילות הזאת היא עבודות דחק; כלומר מתעוררים לעשות את העבודה מתוך מצב דחוק, אבל העבודה היא עבודה ככל עבודה אחרת. הקוטי הוא באיזורים המאוכלסים בצפיפות, שטט אין לעקור סלעים ולא טום דבר אחר. רוב העבודות האלה של תעסוקה, הן בעלות ערך רב, לפעמים גם ערך בינוני - ערך מסוג של יצירת תוספת נוחיות ואי-יצירת מסקל כלכלי חדט - ורוב העבודות מסוג זה הן בתחום המוניציפלי. אז ברור שבנתניה סתווסף עוד גן, וברסט-גן עוד יותר.

כל סוגי העבודה שמניתי, ואלה שלא מניתי, היה להם סכר אחד שכולו סכר דחק, והוא היה מסתנה לא על-פי האינדכט אלא מדי פעם בפעם כשהתיקרו יות החריפו היינו מסנים במשהו. לכמה טן העבודות היה סכר חקלאי מיוחד, בטוך מהסכר החקלאי הרגיל ובצירופו לאינדכט.

מזמן בטלו את סכר הדחק לחלוטיין, ומתוך סלש האפטרות שהזכיר חבר הכנסת דייין קיימות עכשיו שטים בלבד? סכר חקלאי נורמלי וסכר חקלאי מיוחד. בסכר חקלאי נורמלי מועסקים אנשים אצל כל החקלאים הפרטיים הרגילים. כולל עבודות בניקוז, ביעור ובהכסרת קרקע.

העבודות האחרות, שהן או בערכן נמוכות יותר או הן רק לסתימת פרצות בעונה ואינן תהליך מסויד, או שהן לאנשים מוגבלים בכושר עבודתם - לגביהם קיים שכר ב' החקלאי. השכר הקטן הוא 4,900 ל"י והשכר החקלאי הרגיל הוא 5,600 ל"י. שכר הדחק היה באותו זמן 4,400 ל"י וכמה, אבל הוא איננו קיים יותר. הקרן הקיימת, אחרי ויכוחים, עברה לשיטה של שני סוגי השכר הזה, לפי טיב העניין. כל העבודות שמתנהלות בעידוד או בתמיכה של משרד העבודה קיימות על בסיס שני המחירים האלה.

בטאלתי על הגוף המשותף של הסוכנות ומשרד העבודה לתעסוקה בהתישבות, הכסף בא משני מקורות: מחצית מן הסוכנות ומחצית ממשרד העבודה. בכסף זה היו מעסיקים את המתישבים בתעסוקה משלימה, נוסף למה שהיה להם במשק. התנאי היה, שזה ייתן רק לאותו מתישב שמנצל מה שיש לו לנצל בעבודת המשק. כלומר, אדם שיושב בכפר ואינו נוגע במשק שלו לא נהנה בדרך זו בכלל. זה היה מכוון כדי לעודד את המתישב להשתרש, בתקופה שעדיין אין לו מלוא היביתה מן ההתישבות.

סוגי העבודה היו נקבעים על-ידי מחלקת ההתישבות בראש וראשונה. קודם כל אותם דברים שיש לעשות לקידום של המשק, ובזה היינו מקיפים כמה תהליכים של השתרשות האיש במשק, ובעבודה זו הוא בעזר כמו כן להפעיל את המשק ביתר מהירות. זה נמשך תקופות מסוימות, תלוי במקום. רק בקצה האחרון, אם אין פעולה משקית לקידום ההשתרשות החקלאית, היו מפנים - במידה שזה ניתן - אותם האנשים לעבוד במקום אחר באותו סוג עבודה. אם גם זה לא הצליח במקרים מסוימים, הרי שעשו עבודות בדומה לעבודות אחרות בלתי חקלאיות: שיפור, שביל, דרך, משהו בחצר ומשהו סביב לבית-המספר; כלומר דברים מן הסוג, שחשובים מאד מאד בכפר כזה ויוצרים יותר נוחיות חיים אבל אינם יוצרים ערכים כלכליים-משקיים. זה היה מיטעו של הדבר, אולי לגבי עונה מסוימת או במקרה מסוימים.

מאוקטובר הוכנס שינוי בשטח זה, וכל צפון הארץ ומרכזה הוצאו מן ההסדר המשותף הזה ועברו לשיטה אחרת: מחלקת ההתישבות תכלכל לבד פרוגרמות בכסף משותף זה, כיוון ששם יש פחות הפנייה לקליטה והמשקים יותר מורשים בזמן החקלאי. חבל ההר והנגב נשארו בשיטה הקיימת. אלה הם בישושים; ייתכן שזו דרך נכונה.

מצב התעסוקה כרגע הוא לא טוב, לא רק מסיבות של מצב אובייקטיבי אלא בגלל הרציפות בגשמים. אילו לא היתה רציפות קטלנית כזאת של גשמים, כפי שהיא עכשיו, היינו נמצאים במצב תעסוקה מניח את הדעת יותר. אבל אין מכאן מסקנה שהכסף הנמצא כאן לא היה דרוש, אלא אז הוא היה גם מספיק וגם קולע למטרה. מאחר שזהו מצב הדברים, שנשתבשו כליל כל דרכי התעסוקה. אם להוציא את ההתישבות, כלומר רק מה שמתארבן באמצעות לשכות העבודה - לפחות 5-6 אלפים איש היו מיד מוצאים את עבודתם, אילו היו הפונות יותר רגילות בין גשם לגשם מכפי שהן עתה.

הקטיף בלבד איננו יכול לקלוט 3000 איש שהוא צריך עוד לקלוט לשם העבודה הסדירה שלו, משום שאין מתי לעבוד בקנה מידה ריוף ומסויד. כל עבודה בחוץ, שלא תחת קורת גב, היא מופרעת גם לפועלים שעבודתם שמורה להם.

היו"ר י. גורלי: במצום הבנייה הציבורית, במידה שזה הוגשם כבר - כמה פועלים הוא הוציא ממעגל העבודה, בעלי מקצוע ולא בעלי מקצוע?

מר עילם: אין ספק שהתעשייה הוציאה קצת פועלים בשבועות האחרונים. קשה להגיד שיש לראות בזה תהליך. התעשייה, יש והיא עולה בקליטה שלה כגל, וייתכן מאד שאם מתחילים פה ושם לצמצם, הגל הזה הולך ומתפשט. אין ספק שקשיי המימון שבתם נתקלים מפעלים תעשייתיים משפיעים, וצריך להגיד שהשבועות האחרונים יש בהם תופעה של צמצום הקבייה. הציבור נזקק פחות לקבייה בשבועות האחרונים, כי הוא בכל זאת מתרשם שאנחנו הולכים לקראת ימים חסורים מאד. אז מפעלים ובתי חרושת שעבדו בשביל תצרוכת אזרחית רגילה, מתחילים לראות את עצמם עובדים בשביל מטוק, ובתנאי המימון של היום, לעבוד בשביל

סטוק זה דבר חסוד מאד.

אין ספק שצמצום הבנייה או הדיבור על צמצום הבנייה - והדיבור יש לו כאן השפעה יותר גרועה מאשר הימצום; הדיבור על צמצום גורם לצמצום, ולגבי חזשית הבנין, אם נחשוב את זה לבריאה או לבלתי-בריא, הארץ מאז שאני זוכר אותה ואת התהליכים הכלכליים בה - אם הבנין הוא בדיבור חזק, כל יתר הערכים הכלכליים הם בקצב חזק. מצטמצם הבנין, מצטמצם היתר. לא חשוב לגמרי לומר מה תוצאה של מה, זהו ברומטר. ותעסית הבנין וחמרים לבנין, משנה לשנה מכסה אחוז יותר גדול של מה שאנחנו משקיעים בבנין. בבנין צנוע איננו משקיעים יותר מ-10% חמרי חוץ, ובבנין מפואר לא יותר מ-12%.

ברור שפנין זה תהליך. אילו באותו יום היו כל הבתים שבונים בשלב של חפירת יסודות, ייתכן שהיה נוצר מצב מחסור פועלים ליציאת יסודות, וכן הלאה. התופעה הבריאה שבדבר היא, שזה סרט ויש פחות או יותר השתלבות של מקצוע במקצוע. בסוף תקיף נוצר מחנק בשטח זה, כי הכל דוחק לפני הגשם. במה הדבר מותנה? - אם הסרט אינו נפסק. אבל אם בתים חדשים חדלים להיבנות, או מספרם מצטמצם - אז ברור שבתהליך ההתחלתי יש כבר חוסר עבודה והוא חל קודם כל על פועלים פשוטים, ואחריהם באים המקצועות האחרים. כתוצאה מכך, למרות שהפעלות בבנין היא עדיין די יפה ולא הפסיקו שום דבר -

גם השהיות.

פר עילם: זה היה כל הזמן, כי שום קבלן לא פיתח את העבודה בקצב שהבנין מחייב. כל בנין יכול להיעשו בארץ בפחות זמן ממה שהוא נעשה; אלא שזה נמשך יותר, בין היתר בגלל הצד המימוני שאינו בא במידה הדרושה.

אם גם בתעשייה יש פליטה ואם הבנין לא מעסיק את התהליכים ההתחלתיים, ייתכן מאד ש-2-3 אלפים פועלים אינם בעבודה בשבועות האחרונים. אם לצרף לזה גם השפעות אחרות, אין ספק שהרגשה של ערב שעת חירום משפיעה בכיוון של הנמכת אפשרויות התעסוקה.

י. הפיר: לפי העתונות יש פליטה גם בענפי תעשייה אחרים, לא של בנין.

פר עילם: עקב הרגשת שעת החירום המתקרבת יש התמעטות הקנייה מצד הצרכנים. ערב שעת חירום תמיד יוצר קשיים במעגל שוק העבודה ואנשים נפלטים מענפים מסויימים. היות ארץ בתוך-תוכה של שעת חירום מחסלת את האבטלה בשני צנורות: הליכה לצבא והפניית הפוטנציאל ליצירת המוצרים הדרושים לשעת החירום; אנחנו עכשיו בשלב הראשון, אשר מבטיל פועלים ועדיין אינו מכניס אותם לעבודה. אני מניח שתוך החדשיים הקרובים יכנס לתעשייה הצבאית מספר אנשים, כמספר שנפלט עכשיו.

אם מסכמים את המספרים, הרי הנתונים שבטבלה מראים את מספר המועסקים ביום. התקציב הדרוש, אינו דרוש מעכשיו אלא הוא בא לכסות על התעסוקה מחודש ספטמבר. ההתחייבויות והפעולה נעשו בחדשים שמספטמבר ועד עכשיו. להגיד בוודות, שלפי התפתחויות הקיימות עכשיו יהיה בזה כרי להספיק בדיוק עד ראשית שנת התקציב החדשה - אני הפעם אצא קצת מגדרי ואגיד, שבהחלט אין ודאות כזאת, כי התפתחויות נוספות משנות את הענין. אם מתחלפים סוגי עבודה שבהם מעסיקים אנשים, אז הכסף רב יותר. במידה שנוגה להפנות אנשים לענייני בטחון, יום עבודה יעלה יותר כסף.

אני מבקש מועדת הכספים להכניס שינוי קל בין הסעיף של 4,400,000 ל"י ובין הסעיף 1,400,000, ולהעביר 400,000 ל"י מסעיף התעסוקה החקלאית בהתישבות החדשה לסעיף עבודות דחק לנוסות התעסוקה בחלקי הארץ השונים - וזה בהישען על ההסבר שנתתי בראשית דברי, על הפרופורציות בעבודות בין ההתישבות ואיזורי הפיתוח. זאת אני יכול להגיד על דעת האוצר, ואני מבקש גם בשמו לראות את הסעיף 301 כאילו היה כתוב בו 4,800,000 ל"י, ואת סעיף 304 כאילו היה כתוב 1,100,000 ל"י. זה מאוזן לפי הצרכים ואין בזה קיפוח של דבר אחד לבני השני.

במידה שיונח קצת מן הושמים ישתנה מצב העבודה
באופן רציני, בכוח האפשריות שהיינה לקיים עבודה.

י. ספיר: האם אינך חושב כי בשטח החקלאי, דוקא מסיבת
הגשמים, התרכזנה בחדשי פברואר-מרץ עבודות
שתדרושנה כוחות אדם הרבה יותר גדולים מאשר באופן נורמאלי, והן
תהיינה עדיפות על דברים אחרים?

מר עילם: אין ספק שזה כך, ואנחנו לא רק מביאים זאת
בחשבון אלא אפילו בונים על כך. המצב בקטיף
מזה שנתיים, וזו השנה השלישית - שהכניסה לקטיף היא לכל הזמן ולא
בחליפין. במידה שעבודות חקלאיות, ובראש וראשונה בענף ההדרים קיימות,
באופן רגיל המנה שיש לעשרת בחודש עבודה רגילה משאירה ברוב המושבות
(פרט לשתים-שלש) עוד אבטלה ניכרת, עם עליית פריזון העבודה ועם
השתרשות פועלים בצורה כזאת מתמעט והולך מספר המושבות שהביאו אליהן
כוחות מן החוץ. רוב המושבות בקושי מכסות את עצמן, וחלקן משאיר
מאות רבות של מובטלים, ברור שבמידה שעבודה מתרבה וצריך להביא
פועלים, מפסיקים כל מעשה אחר ופועלים מופנים לאותו דבר, כך למשל
הרבה לשכות היו סגורות לחלוטין בחדשי ספטמבר-אוקטובר, וליד בנין
הלשכה עמדו אוטובוסים שפרעלים ישבו בהם והוסעו למקומות עבודה
מרוחקים, ורישום לא היה. לפי שעה אין חסות של גיוסים לצבא שיריקו
את הרזרבה של מובטלים.

א. הרצפלד: בקשר עם פועלים שעובדים בפרדסים, בכדי
שהאבטלה לא תכביד עלינו, אני שואל אם אין
כוון כזה במושבות שיטנם פרדסים וישנם עדיין שטחי קרקע, אם לפיק א
או לקק"ל - שניתן לפועלים אלה מסק זעיר של 5 דונם? אני שואל אם
משרד העבודה יכול להיות יוזם לכך, כי לזה יכולה להיות השפעת גמלין
בשטח האבטלה.

מר עילם: הרעיון הזה קיים, לשלילה.

י. אפרתי: היה על כך דיון במשרד החקלאות, במרכז
לתכנון וגם במרכז החקלאי, ושללו את זאת.

א. הרצפלד: בנוגע למעברות סלפני ארבע שנים ועד היום,
היו לא מעטים מאלה שיושבים פה אשר חשבו
כי זו אפיקורסות כסאמרת: נבנה להם. והשארנו אותם שש-שבע שנים,
בגלל אלה.

מר עילם: לא אגע יותר בנושא זה. בענין הקורסים להכשרה
מקצועית, קשה בשעה זו לתת ביאורים נוספים;
אבל אם חבר העדה קלמר ירצה להתעניין בכך, נוכל לספק לו את הידיעות.
ברור שמה שנקבע בשעתו בתקציב לא היה מספיק, בשים לב לצורך שנתגלה
להפעיל לימוד מקצוע נוסף בעקב גל העלייה. משרד העבודה מקיים זאת.
בדברי ההסבר לתקציב היסודי מפורטים הדברים. כאן הדבר מכוון למבוגרים.

ענין ההפחתה, של 400,000 ל"י - תקציב מע"צ
בנוי על שתי הפחתות. יש הערכה מה גודל התקציב ומה הם הצרכים, פחות
זקיפה - במקרה אחד של 850 אלף ל"י לגבי כבישים ובמקרה השני זקיפה
לצורך הטיפול בבנינים של משרדי ממשלה אחרים, על ידי הטלת השתתפות
של 12,5%. אני סבור שאין ענין להמשיך בדרך זו, אבל צריך הכיסוי
של אותם הסכומים. מאחר שהבנייה לא התקיימה לפי מה שהיה, לא היה
כזה כדי לכסות.

בדף אחר של התקציב תמצאו תוספת של 850 אלף
לירות בתקציב הפיתוח הנוסף, לשם שתי עבודות כבישים: כביש נתניה-
חדרה והמסך הפריצה של כביש לשפלה מפרוזדור ירושלים. שתי עבודות אלו
הופעלו. בקיץ מנימוקים בטחוניים. אילו לא היתה קיימת הפחתה של
850 אלף לירות ייתכן ויכלו עבודות אלה להסתמן מלכתחילה.

י. ספיר: למה לא ידרשו זאת משרדים אחרים?

מר עילם: אני שמח לשאלה הזאת, והאמת היא שזה נכון.
מנקודת ראות של משרד העבודה היה בריא לא לבקש

את הדבר הזה. יודגמה לזה תמצאו בסעיף מחלקת המדינות, שהממשלה היא אשר החליטה כי מוכרחים להחייט את השלמת קדסטרו הקהילות בגליל וקבעו שיש לעשות קדסטרו ל-100 אלף דונם. זו פעולה של שנתיים-שנתיים וחצי. אנחנו רק ראינו שמבחינה אובייקטיבית ניתן לבצע השנה רק סכום זה, ועל כן זה מופיע פה. אבל אין זה מהדברים שמשרד העבודה תובע אותם כדי שיעשה את פעולתו הסדירה, אלא מהדברים שמוטלים עליו בכוח המסיבות הקיימות בארץ. בשעה שיהיה דיון על התקציב החדש בוועדה, יהיה מקום לציין לצמטרו העבודה או מע"צ מופיע תקציב כאשר מופיע, וכל פחת שצריך לפול על הבנין יפול לא כמסגרת מע"צ אלא בתוך הבנין עצמו.

ענין החסכון: התקציב הרגיל של השיכון איננו מוטל על תקציב המדינה. כלומר, גם פעולה זו נופלת בתוך הקלקו לציה של הבנין.

א. בהיר: בפרט 301, אני מציע שיהיה כתוב: 3,800,000 ל"י לווטות התעסוקה ו-1,000,000 ל"י להקמת מקלטים וביצורים ותעלות קטרו.

ס. סלטר: אני מציע להקפיא 2 מיליון ל"י. לא קבלתי תשובה אם באמת צריך להוציא 4 מיליון או 7 מיליון ל"י בשביל התעסוקה לכל סוגיה בתקופה הנידונה.

י. גדר: במסגרת התקציב הנוסף אין לי הצעות.

היו"ר י. גורי: במסיבוב הראשון של הדיון בעניני שיכון נשאלה שאלה כזאת: א) אם נרצה לחלק את הסכום הזה ולעשות מיון של שני הסכומים כאחד, מתברר ש-9,250,000 ל"י הוצאו לתוספת התיקרות כללית בשנים קודמות; ב) לצרכי העליה יש 11,750,000 ל"י, ומזה חלק של החקלאות - 4,110,000 ל"י וחלק של השיכון - 7,640,000 ל"י. פירוש הדבר שאת 27 מיליון הלירות יש לחלק לשלשה סכומים: 11,750,000 ל"י לצרכי העליה; 9,250,000 ל"י עקב ההתיקרות והשאר - לשיכון אחר.

בשאלה השאלה: האם את לני הסעיפים האלה של התיקרות, וגם של השיכון האחר וגם חלק משיכון העולים אי-אפשר היה לראות מראש בזמן הגשת התקציב הכללי, ולמה באה התוספת הזאת לאחר סכונ?

מר טנה: אנסה להסביר את הרקע התקציבי של השיכון: כדוע התקציב הוא תלת-שנתי. הכנסת החליטה בתי שנות תקציב, בשנת התקציב 1954/55 ובשנת התקציב 1955/56, על תקציב תלת-שנתי לשיכון.

י. ספיר: הכנסת החליטה בענין זה החלטה מפורשת, או אגב דיון בתקציב שנתי של שיכון?

מר טנה: במסגרת החלטות אלה: תקציב תלת-שנתי מספר 1 ו-2. החלטות אלה מופיעות בשני סעיפים של התקציב - בחלקו במסגרת תקציב שיכון ובחלקו במסגרת תקציב משרד החקלאות תקציב תלת-שנתי מספר אחד היה 6,175,000 ל"י.

י. ספיר: אפשר לדבר על תכנית והיא מחייבת במידה שהיא מחייבת; אבל אם אתה קובע את זה בתוך דבר שיש לו מתקף חוקי - אינני יודע. כדי שאיזה גוף מסלתי יוכל לעשות התחייבות על איזו שנת תקציב למעלה משנת התקציב שעליה יש אישור של הכנסת, יש צורך בהחלטות מסויימות.

י. גדר: אסור להתחייב למעלה מן התקציב.

י. ספיר: אי אפשר לבוא אחר כך אלי ולומר לי שאני לא יכול לטעון נגד ביצוע תכנית שנאשרה בכנסת.

מ. טנה:

תכנית תלת-שנתית מספר 1, בהתאם למספרים שהחליטו עליהם היא במסגרת של 6,175,000 ל"י בשנת 1955/56, החליטו על תכנית תלת-שנתית מספר 2 בסך 61,315,000 ל"י וביחד 124,490,000 ל"י.

מה קרה בביצוע תכנית זו? בניית שיכון איננה דבר אבסולוטי אלא תלוי במספר גורמים. ההתיקרות שהכנסת החליטה עליהן העלו את המסים על חמרי בנין. אפשר היה להגיד שמסים אלה לא יחולו על הבניה הממשלתית הישירה. אם המסים חלים על כל הבניה, המחיר גבוה יותר.

ניאוק נוסף היה, שקבענו מחירים בהתאם למחירים שהיו באותו זמן, אבל היתה התיקרות שכר העבודה, מהתכנית הראשונה באפריל 1954 עד היום, יש עליה של מרד הבניה ב-18%, וטובן שהיטלים ושכר העבודה משפיעים על התכנית כולה.

נימוק שלישי הוא, שגם בביצוע הממשי חלו שינויים. התכנית היתה מבוטסת על כך, שחלק מהעולים - בעיקר במעברות אבל גם חלק של עולים חדשים - צריך להשתתף בסכומים די נכבדים בבניית או רכישת השיכון. עולים אלה, בעיקר במעברות, לא היה באפשרותם להשתתף והיה צורך להפוך את הדירות לדירות בשכירות.

משרד העבודה הביא תכנית זו למשרד האו"ד ונתקבלה החלטה של משרד האוצר האומרת: התקציב קובע בהתאם ללירות ולא בהתאם לתכנית; ומשרד העבודה אינו מציע אף בלירה אחת תקציב יותר גדול ממה שהוחלט בשתי התכניות התלת-שנתיות.

למעשה נבנה רק קרוב ל-39 אלף דירות לעומת המספר הצויין בתכנית המקורית. צינור מציעים פה תקציב בהתאם ללירות של התכנית התלת-שנתית ופחות יחידות, היות ואיננו יכולים לדרוש תוספת תקציב יותר גדולה מאשר 20 מיליון לירות לו רצינו לבצע את התכנית כולה.

נוסף על כך, אותם ההיטלים שהוטלו על חמרי בנין, בהתאם להחלטת הכנסת מ-28 באוגוסט - במידה שהם משפיעים על התקציב, הכללנו אותם בהצעת התקציב הנוסף. תמצאו סכום של 3,850,000 ל"י, שאלה הם ההיטלים שלוקחים מהבניה הזאת ומחזירים לה. הכללנו גם סכום של 250 אלף ל"י, שזו הקצבת האוצר ליה"ב לשיכון עובדי הסדינה ואז הסכום הוא 128,590,000 ל"י.

ועדת הכספים דנה ואפילו החליטה, והדבר מופיע בהסבר לתקציב 1955/56: מתחילת השיכון הציבורי על ידי משרד העבודה, כתוצאה משינויים בין התכנית והלירות, ובעיקר על ידי החלפת השערים, ב-1952 שלמו 17¼ מיליון ל"י יותר לפני התחלת הפעולה על ידי התקציב התלת-שנתי. כשהביאו לפני שנה את החשבון הזה, ועדת הכספים החליטה לתת רק 8 מיליון ל"י לכיסוי הפעולות מלפני 1954, ונשאר פתוח סכום של 9¼ מיליון ל"י. 9¼ מיליון ל"י אלה מוטעפים לתקציב הנוסף. זה תשלום לקבלנים, וברור שלמעשה הממשלה גבתה את הכסף הזה מהשיכון, מסם היתר שגבתה אז.

מ. קלמר:

למה ב-1955, אי ציב המקורי לא הוכנס סכום זה?

מ. טנה:

הכנסנו את זה בהצעה שלנו וכדברי ההסבר לתקציב השיכון שהובא מטעם האוצר; כתוב שם במפורש שיש התחייבות של 17¼ מיליון לירות נוסף לתקציב הנוסף; היה דיון על כך בוועדת הכספים. ואז החלטתם לתת 8 מיליון ל"י ולא 17¼ מיליון.

בינתיים החלטתם, על ידי הטלת ההיטלים למס הקליטה ועל ידי כך שהביאו לכנסת תביעה שיש צורך בשיכון מהיר ודחוף לעולים מצפון אפריקה, לתת עוד 5¼ מיליון ל"י מההיטלים החדשים ל-2000 יחידות דירה, בערך באוקטובר 1955, וגם כיסוי 5¼ מיליון הלירות מופיע במסגרת התקציב הנוסף. אנחנו עוד מקבלים כספים מהסוכנות שהיא משתתפת בתקציב זה. זה קצת מקשה על החשבון. הסוכנות משתתפת ב-5,650,000 ל"י.

אפשר לשאול מדוע החליטו על תקציב תלת-שנתי אם ידוע היה שהקצב היה יותר מהיר. מצד אחד טוענים שאגף השיכון הוציא יותר מדי מהר את הכסף; מצד שני טוענים שאגף השיכון אינו מסלם. הבענו לכך כי ההחלטה העקרונית הייתה: אנחנו חותמים חוזה ומשלמים רק בעד מה שישנו בתקציב, אבל אנחנו רשאים לקבל אשראי מקבלנים. המציאות היא, שלא קבלנו אשראי והיה עלינו לקבל עבודה שאנחנו מבצעים.

התקציב התלת שנתי היה בנוי על כך, שקרן הביטוח לפועלי הבניין תקבל את חלקה בגמר העבודה. קרן זו שהיא בערך 4-5% מהיקף הבניין נתנה לנו את חלקה, ואני חייב לציין שזה הגוף היחיד שעמד בהבטחתו ונתן את האשראי. אבל במידה שהקרן הגיעה אחר כך להסכמים עם החשב הכללי, להסתמש בזכות שהיתה לה, סכום זה מגיע ל-3-2 מיליון ל"י. על ידי כך שהקרן השתמש בזכותה, חייבו מיד את חשבונו.

(הסדר הישיבה רשמה סי.)

לפני כן רשט אפ
מ.י.

ועדה הכספיים
10.1.56

מר טנה:

ההצעה הרביעית שלא הגיעה לביצוע היתה שאנחנו לא נוריד את המסים על הבנין בשנה הראשונה והשניה של התקציב התלת-שנתי. אבל היות שההכנסה היתה דרושה לכיסוי התקציב הרגיל, אנחנו עד היום משלמים את המסים האלה לפני שהקבלן מגיש לנו את החשבון. אז עמדו לפנינו שתי אפשרויות: (א) להאיט את העבודה; (ב) לבצע ולהגיע למצוקה כספית גדולה. ולהאיט את העבודה זה אומר להקטין מחדש מעברות. במידה שהיתה כבר בניה עבור חושבי המעברות, עשינו הכל כדי לגמור אותה יתר מהר ולתת את הדירה.

זהו הרקע לכך שהוצאנו את כל הכספים שעמדו לרשותנו. ובחקציב הנוסף של 27 מיליון לירות יש שלושה דברים: 4.1 מיליון ענין של היטלים; 5.25 מיליון, שעל זה יש הכנסה חדשה של הממשלה עבור 2,000 יחידות, יחד 9.35 מיליון; 9.25 מיליון לירות עבור חוב של 1951/54, ורק כ-9 מיליון לירות בהמשך התכנית התלת-שנתית. ואם עומדים לרשותנו רק טכומים אלה, ברור שבסוף השנה נהיה במצב של האטת העבודה ונצטרך לדרוש יותר תשלום על התקציב התלת-שנתי.

עכשיו אני צריך להטביר דבר אחר. את אחט עושים את הטיכום של התכנית התלת-שנתית ומצד שני את הטיכום של מה שהחליטו עד עכשיו - נשארה התחייבות לתקציב התלת-שנתי 53.84 מיליון לירות + אותם שני מיליון הלירות שכאילו צריך להעביר מטעין לטעין, יחד 55.84 מיליון לירות.

את שואליט מה פעל התקציב הזה בשוק הבניה, אז לא רק אותם 155 מיליון לירות פעלו בשוק הבניה, אלא על זה צריך להוסיף את ההשתתפות של המשתכנים ושל חברות השיכון, וההלוואות הנוטפות של הבנקים. את פעולת השיכון הזאת, התקציב של 155 מיליון לירות, היקף העבודה של 227-230 מיליון לירות, את זה צריך לחלק לשלוש שנות עבודה, כלומר שהשיכון הציבורי במדינה נתן עבודה של 75 מיליון לירות לשנה בממוצע, או יותר מדוייק: 75 מיליון לירות ל-1954, 100 מיליון לירות ל-1955 ול-1956 נשארו 50-60 מיליון לירות.

ידוע שהחלק של שכר עבודה בתוך החוזה זה קצת פחות מ-50%, המדד האחרון הוריד ל-45%. 50% אלה כוללים את התשלום לקרן ביטוח פועלי בנין.

מה החוצאות של שינוי התכנית? היו פה שאלות על חיטול המעברות. אנחנו קוראים חיטול מעברה רק למעברה של בדוניט, פחונים או אהלים, אבל לא אותן שכונות הצריפונים ולא אותן המשפחות שעוד גרות במחנות הצבא הכריטי. יש לי המספרים החדשים ביותר על המצב במדינה ב-1.1.56 בהשוואה למצב שהיה ב-1954. ב-1.1.54 גרו במעברות 18,170 משפחות בבדוניט, פחונים ואהלים, מתוכם 440 משפחות באהלים. ב-1953 פירקנו את האהלים. היות גרות במעברות עוד 8,477 משפחות, כלומר שנתנו שיכון להרבה יותר מ-10,000 משפחות, כי המעברות גדלו במשך שנתיים אלו גט על-ידי משפחות צעירות, על-ידי כך שכ-2,000 משפחות עזבו את המושבים והלכו למעברות. לכן אני אומר שנחנו שכונן קבע ליותר מ-12,000 משפחות. מדובר היה שישארו 3,000 משפחות במעברות, וזה היה נכון אילו היינו מבצעים את התכנית המקורית.

אבל נניח שלא בונים שום דבר נוסף, אבל מוכרח להיות ברור שבינתיים יש פרוצט של גידול. חוץ מזה יש עוד טוג של אנשים שדורשים את זכותם, למשל חייל שמתגייס לצבא כתושב מעברה, יש לו זכות לדרוש שיכון אם הוא מתחתן בינתיים, וזה מטתכם במספר לא קטן.

יש טוג שני של אנשים, בעיקר אשכנזים, שעזבו את המעברה והלכו לגור בחדר אחד. הם אמרו: אנחנו לא מחכים במעברה, אבל אם יגיע תורנו לשיכון אנחנו דורשים את השיכון. יש אלפי משפחות כאלה בארץ.

ועדה הכספיים
10.1.56

לגבי אנשיט אלה אנחנו אכזריים. אם מישהו מהם גר אצל אחיו בדירה בת שני חדרים, ההוראה היא לא לתת.

לכן אני אומר שכדי להגיע לחלק הראשון של חיטול מעברה דרוש עוד תקציב של 6,000 לירות.

לגבי אלה שמטרכים אנחנו נוקטים בשתי שיטות: או שנוחנים לעולה דירה בשכירות או שהוא צריך להשתתף ברכישת הדירה. אבל למשל בחיריה, הוצאנו מעט 2,600 משפחות יצאו אשכנזים, ונשארו במעברה רק עדות המזרח. הנאי הדיור האלה אינם רעים בשבילם, הם אינם שונים מהתנאים שבהם חיו בחוץ-לארץ. אלה הם יהודים שמהווים את השקע הסוציאלי, ויכולים לקבל דירה רק בשכירות. וככל שמשפחה במצב סוציאלי יותר קשה, יש לה יותר ילדים.

בטעיף של שיכון עוליט קיצצנו 2,000 יחידות. זה השפיע על ענין הקליטה, הקליטה פועלת בהעברה ישירה מהאניה לביח, לפי החלטה של המוטדות המשותפים של הממשלה והטוכנות קולטיט 4,000 יהודים לחודש. לנו תהיה אפשרות לקלוט במושבים, בהתיישבות ובשטחי פיתוח במשך ינואר, פברואר ומרץ. ב-1.4 אנחנו נשארים עם 1,200 דירות בבניה, זה מחולק על כל שנת 1956. ב-1955 היתה עליה קטנה, חוץ מהעליה מצפון אפריקה. אנחנו קולטיט בערך חצי, החצי השני מטודר כלי עזרתנו. הטוכנות היהודית החליטה בינתיים להקים 1,700 פחונים מחדש, היות ולא נטפיק להקים בית במשך חודש או שניים. הקמת פחון חדש עולה 1,300 לירות, 1,000 לירות הפחון ו-300 לירות החלק של מוטדות ציבור.

יש במדינה עוד שלושה סוגים של מחנות שאנחנו לא קוראים להם מעברה. במחנות הצבא הבריטי נמצאות 3,800 משפחות; בצריפונים יש היום 18,610 משפחות; בצריפונים של מחנות הכשרה של ההתיישבות יש עוד 560 משפחות, ובפחונים חוץ מהמעברות של הקליטה במקומות שבוניים עבור האנשים בחיט יש עוד 865 משפחות.

שיכון ציבורי זה שיכון של אותן חברות השיכון שפעלו מחוץ למטגרת של השיכון העממי, כמו שיכון אזרחי, שיכון מפונים, שיכון על-ידי חברות שיכון ציבוריות. בשיכון העממי לא הגדלנו את הדירות. בשיכון ציבורי היה צורך בהתאם לשינויים של השכר וההיטליט להגיע לטטנדרט של השיכון העממי, ועל-ידי כך הגענו למצב ששם היו הכסחות לפי מספרים של דירות שלא היו מותאמים. ואז הגענו לקיצוצים.

היום יש מסים של בערך 20% על הבנין, וצריך לקחת את המסים מההיקף. זאת אומרת שאם מצד אחד הממשלה מקציבה 155 מיליון לירות, אז מופיע בששך שלוש שנים בהכנסה ישירה מחוטרי בנין יותר מ-40 מיליון לירות. אם אתם לוקחים את הגורם של תעסוקה ואת הגורם של מסים, אז אינני יודע באיזו מידה ההקטנה שאנחנו עומדים לעשות במטגרת התקציב הבא לא תספיע לרעה על כל מסק המדינה מצד שני.

בחיריה יש 360 משפחות. אנחנו יודעים שמחצית המשפחות יש להן כסף ולמחצית השניה - אין. בטבריה יש שכירות, ואנחנו דורשים 300 לירות השתתפות. אז היו סכסוכים עם כל מיני מוסדות שלאנשים אלה אין 300 לירות לשלם, ואז הם שלמו פחות. למחרת אותן המשפחות שאמרו שלא יכלו לשלם, החליפו את המרצפות האפורות בלבנות. במעברת טבריה יש היום עוד 550 משפחות בפחונים, 500 דירות נמצאות בבניה והיא עומדת להתחיל.

היו"ר י. גורני: אתה אומר שספק רב אם המדיניות הזאת היתה מוצדקת. יש אלגברה כלכלית ויש אריתמטיקה כלכלית. האריתמטיקה מה אומרת? שהאוצר הכנים לכיס אחד על-מנת להוציא מכיס אחר, אבל הוא לא רצה לכלכל מדיניות של הפרדה בין חלק אחד של המסק ובין חלק אחר. אז מה אני צריך ללמוד, שצריך לשנות את השיטה או לא?

ועדת הכספים
10.1.56

ס.י.

מר טנה: אני אמרתי שאם שיכון זו פעולה שהורסת את המדינה, ולמעשה הסתתפות הממשלה לא היתה 155 מיליון לירות אלא היא נתנה למעשה 110-115 מיליון לירות במסך שלוש שנים.

היו"ר י. גורי: האם נכון יהיה לומר שאם הממשלה והכנסת אחר כך באות לכלל מסקנה שהמדיניות של ההיסטלים מוצדקת, אין לשנותה עקב השיקולים האלה?

מר טנה: אני רוצה לסכם בהצעה. החומר הזה אומר שלמעשה יש צורך בעוד 55 מיליון לירות. אנחנו קיבלנו מהסוכנות 2 מיליון לירות, ואנחנו מציעים להעביר את 2 מיליון הלירות האלה לסעיף עולים ומסעיף שיכון עולים להעביר לפעולות אלה את הסכומים הנאים: לשיכון עין-חרוד על שני חלקיו 1.35 מיליון לירות; לתקציב ההתיישבות עבור הקמת בנינים, מוסדות ציבור בשנים שלושה שנים שהקמנו עבור עולי צפון אפריקה - 117 אלף לירות, ולתוספת שיכון ציבורי 533 אלף לירות. לפי ההצעה של האוצר אנחנו לא מקטינים את התקציב אלא רק מעבירים מסעיף לסעיף ומשתמשים בכסף של הסוכנות להעברה לסעיפים אחרים.

י. בדר: כמה הערות כלליות. למדתי קצת כלכלה ואני חושב שהסכנה הגדולה העומדת בפני ד"ר ארנון זה כלכלניזם, זו הגישה לכל בעיה רק מבחינה כלכלית גרידא, למרות שבמדיניות ציבורית חישוניים כלכליים הם חשובים, אבל בכל זאת אינם העיקריים.

אני רוצה להגיד משהו על השיכון. כאשר אני חוזר מהמעברה אני מתבייש להיכנס לדירה שלי. אז בניגוד לחישובים כלכליים, אבל בהתאם לחישובים ציבוריים פוליטיים שאינני מזלזל בהם, למשל העלאת שכר לא תתן שום דבר. למה עושים זאת, כי עובדים אלה הם רבים. אנשים אלה הם מיעוט, אז אנחנו דוחים אותם, מקצצים תקציבים, מחלקים אותם למעברות ואנחנו מוצאים כל מיני מעברות קצת פחות קטסטרופליות, ואנחנו שומעים על 20,000 ילדים במעברות אלה. אז מה אני יכול להגיד בענין זה? אני יכול להגיד: תעשו כל מה שאפשר וכל מה שאי אפשר.

י. אפרתי: אנחנו דנים בחודש ינואר על תקציב מסויים. האם אנחנו לא צריכים לשלב את זה עם מה שיהיה באפריל, כי אחרת יכול להיות שאיננו עושים בסדר.

מר טנה: התכנית הזאת היא תכנית עומדת לשינוי. כי מה שאסרו פה תכנית מתוקנת, זה בניצוץ. הדבר היחיד זה 2 מיליון הלירות האחרונות שאנחנו לא התחלנו לעשות בהן שום דבר, ורוצים להעביר אותן מסעיף לסעיף. התקציב של השנים הבאות זו התחייבות לתת עוד לצרכי שיכון 55 מיליון לירות בלי שום בנין חדש.

א. בהיר: אני שמח שהביחו כאן את הענין, ואני רוצה לדעת אם הביחו את כל הענין. אני מדבר על חוזים, התחייבויות, הנסחות. כי אני מזכיר שאי אפשר יהיה לעשות פעמים אותו הדבר. אם נאיים ומניחים את הכל, אז חוץ מהתיקרות כדאי להניח את הכל.

יש פה שתי תכניות תלת-שנתיות שצריכות להיגמר בתקציב של השנה הבאה לפי תכנית א' וב'. לטתי התכניות האלו חסרים עוד 55 מיליון לירות. אני אומר שאנחנו עומדים עכשיו לפני החלטות שאד קשות, אבל זה גם לא פותר את הבעיות שצריך היה לפתור, כי אמר לנו מר טנה שצריך לתקציב ל-6,000 דירות בוספות בשביל חיסול המעברות, ואם לא אלך רחוק, אני חושב שב-6,000 הוא לא יגמור את הענין הזה, כי יש מעברות מהתיישבות למעברה וכל מיני דברים אחרים.

מ.י.

ועדת הכספים
10.1.56

אני מקבל את ההנחה שאותן המשפחות שנמצאות בצריפונים יש להאיץ את הוצאתן מסם. אבל אז אני מניח שאנחנו עומדים בשני מספרים שצריכים להיות ברורים: 55 מיליון לירות לגמר התכנית, + 6,000 משפחות שזה מינימום שבמינימום, וכל זה צריך לעלות כ-25 מיליון לירות.

לגבי התיישבות, כתוב 10,366 משפחות לשיכון כמושבים, בהתיישבות ובקיבוצים, ומצד שני יש מספר של 45 מיליון לירות. בתוך זה 20 מיליון לירות שלזה עוד אין תקציב. זאת אומרת שזה ענין של 45% אחוז שאינם מכוסים, בו בזמן שמתוך 145 מיליון לא מכוסים 55 מיליון, זאת אומרת שבהתיישבות יש סכום בלתי מכוסה באחוז יותר גדול מהכללי.

מר טנה: בתוך 17,25 מיליון יש גם חלק של התיישבות.

א. בהיר: אינני יודע מה יהיה בתקציב של השנה הבאה, ואם בחתום חוזים אינני יודע באיזו מידה אפשר יהיה לבצע אותם.

עכשיו יש דבר שני. בתוך כל התקציב הזה של 5,600 יחידות דיור לקיבוצים יש תקציב של 13 מיליון לירות, זאת אומרת תקציב של 2,200 לירות ליחידה. אז אחת מסתים: או שהקיבוצים נכנסו לחוב נוסף של 13.36 מיליון לירות בשביל לבצע את השיכון הזה על חשבון 5,600 יחידות ונותנים 7.6 מיליון. ופה יש שלושה סוגים: מסקי תקציב, שלהם בנו דירות עד השנה האחרונה, הקטינו את מספר היחידות, וכאשר בנו את השיכון בנו אותו בלי שירותים ואז יש חדרים נוספים כמושבים. בחלקם נשארו הישובים האלה עם שיכון בלי שירותים ובחלקם עם חובות מעיקים על המשק הזה במסגרת של 50% מהערך המוסקע למעשה שאין לזה כל כיסוי הוגן מבחינה כספית וכלכלית.

וקרה עוד דבר, שגם השיכון הזה ניתן בחוזים על 12-14 שנים. אז כל הבניה הזאת, שני תקציבים שנתיים והתקציב הנוסף בסכום כולל של 100 מיליון לירות הלכו להתיישבות הקיבוצית 7.36 מיליון לירות. אז כל אלה שאומרים שהתיישבות הקיבוצית לקחה מהמדינה כספים, זה בדיוק 7.3% מהתקציב של השיכונים.

אינני בא כרגע בהצעות. אני רק עושה את הניתוח, ולפי החקירה שנעשתה על-ידי המרכז החקלאי ומשרד העבודה על מצב הדיור בתנועה הקיבוצית, הוותק של אנשים הגרים בתוך המשק הקיבוצי בדירות בלי שירותים או בדירות בצריפים וכל מיני דברים אחרים - אתם יודעים את המספר.

בגלל המצב הזה - ואני מאשים את הממשלה במשך שבע שנות קיום המדינה - בגלל הדבר הזה המשק הקיבוצי קיבל מעמסה של חובות בריבית קצובה. יש לתקן את המצב הזה אשר לצערנו הרב בא אלינו כירושה, ודבר זה תוקן לגבי כל חוגי האוכלוסיה, פועלים בעיר, אנשי המעמד הבינוני, עולים - ולא תוקן לגבי המשק הקיבוצי. ואם תוקן במידה מסוימת, הרי אין זה מספיק, ובצורה כזו שהטילה על המשק מעמסה כספית גדולה שהיא מאיימת במידה רצינית מאוד בהרס מצבם הכספי של מספר לא קטן של משקים קיבוציים.

ובסוף אני רוצה להביד לענין הקיבוצים, שאין פה שום תקציב ל-100 המשקים שקמו לנו לאחר קום המדינה, 96 משקים, אשר לפי התכנית זה צריך להיות 9,600 משפחות בממוצע, אבל ברור שהמשקים האלה צריכים לגדול ואינם גדלים כי אין שם שיכון. הם לא הועמדו באופן יחסי באותו המצב כמו אחרים. אנחנו יודעים שיש בעיה של 6,000 משפחות במעברות שלא נפתרה בתוך המסגרת הזאת, ויש עוד בעיה של X משפחות של התיישבות שדורשת את פתרונה. ויש בעיה של אותם המכוסים אשר המשק הקיבוצי השקיע בשביל לבצע את השיכון הזה ואשר הטיל עליו מעמסה שהוא לא יכול לצאת ממנה.

ס.י.

ועדת הכספים
10.1.56

לגבי השנה הבאה עומדת שוב בעיה של שיכון בהתיישבות כולל מושבים וקיבוצים. כי אם אנחנו נביר לאוצר אנחנו רוצים שתחדלו מהענין של חובות, אנחנו צריכים להגיד לו שיכניס 57 מיליון לירות על חשבון התקציב הבא, אם אנחנו מניחים שהאוצר לא יוכל להתעלם לגמרי מכל מיני בעיות שיכון נוסף לשנה הבאה, התקציב השנה היה 59 מיליון לירות עם התקציב הנוסף. אנחנו יודעים שהאוצר לא הולך להביא לנו תקציבים יותר גדולים מאשר בשנה הקודמת.

אז אני שואל אם אנחנו יכולים לעבור לשיטה של כיסוי תקציבי על כל תכנית הבניה? זאת אומרת לבנות לפי תקציב, זה למעשה מה שטענו חברים, ואתן על זה תשובה: איננו יכולים, אם כי זה רע, אבל איננו יכולים. הוויכוח הוא החלטה המאפשרת בלי כיסוי תקציבי למשרד העבודה להמשיך בתכנית שיכון המחייבת את התקציבים של השנים הבאות, זאת אומרת מציאת אסראי נוסף בשביל שיכון, או שיכון לפי תקציב. ושיכון לפי תקציב זה אומר הפסקת הבניה חוץ מאותם הדברים שהתחילו בהם, זה אומר בגמר התקציב הזה בלי כל תוספת.

במידה שיוכנסו לשנה הבאה 55 מיליון לירות, אני אומר למפרע: לא נראה לי הדבר, שאנחנו יכולים בשנה הבאה להפסיק בניה נוספת להתיישבות במעברות ולעולים. לא נראה לי שאנחנו נוכל לעשות זאת בשנה הבאה.

הסיכום שלי הוא שבשנה הבאה יצטרך משרד העבודה להתחיל בשיכונים נוסף על התכנית המונחת אצלנו. על כן נראה לי שעלינו לאסר טוב פעם תכנית של שיכון, לדאוג להכנסה. אבל יחד עם זה אנחנו לא רוצים להפסיק את העליה, לא יוכל התקציב של השנה הבאה לקלוט את כל הסכומים, ונצטרך לבקש ממשרד העבודה והאוצר להביא לנו הצעות התואמות את שני הדברים.

היו"ר י. גורי: נמשיך את הוויכוח בשבוע הבא.

הישיבה נסתיימה בשעה 13,20.